

Amaia Nausia, historialaria

«XVI. mendean, Nafarroan, emakumeok eskubidetan zertxobait aurrerago geunden beste herriekiko»

Aro Modernoaren hasieratik hona zein izan diren feminitatearen idealak eta ordenamendu horretatik kanpo bizi izan diren emakumeek pairatu dituzten doktrinatzeko eta zigorrak aztertzen ditu Amaia Nausiak.

Reyes Ilintxeta

@ReyesIlintxeta

ARGAZKIAK: DANI BLANCO

Historialaria bokazioz?

Gaztetatik argi nuen Historia ikasi nahi nuela, agian txikitatik ikastolan oso irakasle onak izan ditudalako, haien artean Joseba Asiron, oraingo Iruñeko alkaitea. Ondoren, zortzi urte eman nituen Opuseko unibertsitatean, lizentziatura egiten lehenbizi eta tesia jarraian, eta berehala Historia Modernoarekin maitemindu nintzen. Departamentuko beka batekin aritu ondoren, Erasmus programarekin Sienara joan nintzen eta Pisako Unibertsitatean aritu nintzen urtebetez.

Zein izan daiteke Eusko Ikaskuntzaren eginbeharra kasik 100 urte pasa eta gero?

Eusko Ikaskuntza Euskal Herri mailako unibertsitatetik ez zegoenean sortu zen, hutsune hori betetzeko asmoz. Orain bere egitekoa zein den birpentsatu behar du. Beti izan da pentsalari, ikertzaile eta erakunde topalekua eta horretarako gaitasuna du. Hala ere, gaur egun gaitasun hori izaten jarraitzen duela erakutsi behar du. Hasiera-hasieratik Hegoaldeko erakunde nagusiak izan dira ekimen honen bultzatzaileak eta Euskal Herriko lurralde guztiak ari

dira elkarrekin. Izaera hori berez badu erakundeak, eta probestu behar dugu.

Hemen, Nafarroan, Gobernu berriarekin hobeki?

Harremana berreskuratu dugu behintzat. Barcinarekin eten bat izan zen. Orain lortu dugu Gobernuarekin harreman zuzena berreskuratzea. Gutxienez, atek berriz zabalik daudela ikusten dugu.

Historialari gisa beti emakumeen inguruan aritu izan zara?

Historia interesatu zait beti, neure burua eta neure ingurua ulertzeko. Emakumea naizenez emakumea dut intereseke. Hasieran alargunen gaia hasi nintzen jorratzen, tesi zuzendariak hala proposatu zidalako. Ez nintzela feminista pentsatzen nuen, eta genero ikuspuntua erredukzionista iruditzen zitzaidan. Urteak pasa ahala, aldiz, konturatu naiz feminista naizela eta genero ikuspuntua oso garrantzitsua dela, horren arabera sailkatu gaituztelako beti Historian. Generoa eraikuntza dela ere ikusi dut argi eta garbi.

Zergatik XVI. mendea?

XVI. mendean aldaketa asko gertatu ziren eta gaur egungo gure gizartearen oinarri asko garai hartan finkatu ziren. Estatu moderno eraikitzen hasi zen. Aro konfesionala deitzen zaio Estatu eta Eliza eskutik doazelako, eta orduan diziplinamendu garaia hasi zen.

Erdi Arotik Aro Modernora pasatzen da. Erdi Aroan boterea sakabanatuta zegoen jauntxoek eskuetan eta XVI. mendean, nazio estatuak sortzen direnean, erregeak konturatzen dira haiek bereganatu behar dutela botere osoa. Hori hala izanda, aginte politikoa, ekonomikoa, militarra, erlijiosoa... biltzen hasten dira estatu sendo eta zentralizatua lortzeko asmoz.

Familia oso garrantzitsua zen, familia bakoitza estatu txiki bat bezalakoa delako. Familiek ongi funtzionatzen badute estatuak ongi funtzionatuko du. Horretarako norberak oso garbi eduki behar du zein den bere egitekoa, eta emakumea beti agertu da gizonaren esanetara. Estatu hasten da markatzen zein izan behar duen emakumearen portaera alor publikoan eta pribatuan.

A close-up portrait of Amaia Nausia Pimoulier, a woman with long, dark, wavy hair and bangs, smiling warmly at the camera. She is wearing a dark-colored blouse with a vibrant floral pattern in shades of red, white, and blue. The background is a soft, out-of-focus grey.

Amaia Nausia Pimoulier

1982, Iruñea

Historian lizentziaduna Nafarroako Unibertsitatean. *Entre el luto y la supervivencia: viudas y viudedad en la Navarra Moderna (siglos XVI y XVII)* tesiaren egilea. 2012an *¿Virgenes o putas? 500 años de adoctrinamiento femenino (1512-2012)* liburua plazaratu zuen Erein argitaletxearekin. Eusko Ikaskuntzako Nafarroako ordezkari burua, Euskalerrira Irratiko zutabegilea, Euskadi Irratiko Faktoria saioko tertuliakidea eta *Gaur 8* aldizkariko artikulu egilea da.

Garai hartan ematen den emakumearen doktrinatzeko eta diziplinamendua oso bortitza dira. Askoz lehenagotik datorren diskurtsoa bere egiten du gizarteak. Oso interesgarria da ikustea zer mekanismo jartzen dituzten martxan emakumea kontrolatzeko. Diskurtso horren arabera, emakumea arriskutsua da intelektualki ahulagoa delako, eta hori frogatzeko “medikuntza”-argudioak ematen dituzte. Juan Luis Vives moralista espainiarrak, adibidez, zioen emakume bat haurdun gelditzean, hazia hartzean, bere sabela bero bazegoen gizona sortuko zela, eta hotza egonez gero, emakumea. Hala borobiltzen zuen teoria: “Bero goririk ezean, sortzez ergelagoa da emakumea, izutiagoa, ahulagoa, eta zeregin txikiez arduratu behar du”.

Pertsona bati buruz ari garenean irakindaldi bat falta zaiola esaten dugunean, ideia hemendik dator, hain zuzen ere. Diskurtso paternalista sortzen da horrela. Jaungoikoak gizonari eman dio pentsatzeko gaitasuna eta horri esker bere pasioak kontrolatzeko gai da, baina emakumeak ergelagoak garenaz, ezin ditugu gure pasioak kontrolatu eta horregatik beti egon behar dugu gizon baten menpe, aita lehenbizi eta senarra ondoren. Horregatik ziren alargunak horren arriskutsuak, ez baitzuten gizonik aldamenean eta gainera sexu harremanak ezagutzen zituzten.

Emakumea gizartearen gaitz guztien jatorria?

Bai. Diskurtso hori ez da berria. Pandora dugu kultura klasikoan, Eva kristautasunean, eta abar. XVI. mendean, betidanik ezarri izan den emakumeen gaineko kontrola areagotu zen, besterik ez. Ideiak sortzen dira, eta horien arabera emakumei kastitatea edo ama izatea proposatzen zaie. Ama Birjina ideal guztien gailurra da, birjina eta ama delako aldi berean. Oso interesgarria da ikustea nola batzuetan ideal horiek talka egiten duten Nafarroako emakumeen izaerarekin.

Zertan talka?

Gerra eta konkistaren ondoren Nafarroan alargun pila gelditu ziren. Egoera horrek zorigaitzez gain, aukera berriak ere ekarri ohi zizkien emakume horiei. Lehendabiziko aldiz askatasuna zuten etxeak, ondareak eta familiak kudeatze-

ko. Legearen aldetik hori babestu zen, nolabait. Nafarroan bi figura juridiko ezarri ziren: alarguntasuneko usufuktua eta ordainsaria edo dotea. Usufuktua gaur egun badago ere, -eta ez soilik emakumeentzat-, garai hartan aukera ematen zion emakumeari senarrarenak izandako ondare guztiak kudeatzeko. Baina horretarako baldintza batzuk bete behar zituen emakumeak: usufuktua gozatuko zuen alargun eta batere harreman sexualik gabe segitu bitartean. Beraz, alarguntza legearen bidez jokabide sexuala kontrolatzen zuten. Usufuktua gal zitekeen, modu berean, sorginkeria akusazioarengatik. Hori hala izanda, familien barne historia pila ikusten dira prozesuetan, batzuk oso gogorak. Batzuetan, adibidez, semeek ama salatzen dute paretik kendu eta ondareak berenganatzeko. Usufuktua alarguna babesteko sortzen da, baina aldi berean familiaren batasuna bermatzeko. Horrela ziurtatzen da, hein batean, alarguna etxean geldituko dela seme-alabak zaintzen eta ez dela jabe berririk sartuko etxean.

Nafarroatik kanpo ere gertatzen zen?

Beste lurralde batzuetan ere bada, Katalunian eta Aragoi kasu. Baina hemen bada bigarren figura juridiko bat emakumearen rola are gehiago indartzen duena: ordainsaria edo dotea. Alargun gelditutakoan, emakumeak erabakitzen ahal du usufuktua gozatzea edo bere dotea berreskuratzea. Nafarroako berezitasuna zen saria oso-osorik berreskuratzen zela. Ez zuen senarraren familiari edo seme-alabei zati bat eman beharrik. Gorteek erabaki zuten emakumeak direla haien dotearen jabeak eta kudeatzeko eskubide osoa dutela. Hemengo emakumei autonomia pittin bat gehiago ematen die Europako beste lurraldeekin alderatuta.

Hor ikusten da emakumeen inguruko ideal handiek talka egiten dutela errealitatearekin. Idealek emakumeari apala izatea, mendekoa izatea, eskatzen diote, baina batzuetan errealitatean bere jokatzea bestelakoa da eskubideak zitu-lako eta ohiturak pisu handia zuelako.

Babestuago egon dira alargunak, beraz, Nafarroan?

XVI. mendean, Nafarroan, emakumeak eskubidetan zertxobait aurrerago geunden ohituraren pisuagatik bereziki. Ez

Gizonak ere biktimak

“Gizonak ere patriarkatuaren biktimak dira eta asko sufritzen dute, gainera. Askok norabidea galduta dute, eredu tradizionalak ez diete balio eta guk ez diegu beren lekua ematen. Askotan badirudi emakumearen askatasuna dela guk dena egitea: emakumearen papera, gizonarena... dena. Eta haiek non gelditzen dira? Harreman horizontalagoak behar dira”.

Eredu femeninoaz

“Gaur egungo eredu femeninoak ez dira egokienak. Orokorrean, askatasuna lan merkatuan aritzea dela uste da. Niri ez zait hori hala denik iruditzen eta Angela Merkel eredu femeninoa izatearekin ere ez nago ados”.

Animaliatasuna

“Gizonak berdin zaindu dezake haurra, ados, baina puntu bateraino. Askotan diskurtso horietan gure animaliatasun alde ahazten dute”.

ziren askeak, ezta gutxiagorik ere, baina Italia, Ingalaterra edo Gaztelan baino hobeki zeuden. Aragoirekin alderatuta ez zen alde handirik eta Holandako egoera ere parekoa zen.

Askotan hitz egiten da euskal matriarkatu mitikoari buruz. Zuk kontatutakoak izan lezake eraginik izaera horretan?

Ez. Patriarkatua gizonen nagusitasuna bada, matriarkatua emakumeena da eta Historian ez da halakorik ezagutu he-

“XVI. mendean, betidanik ezarri izan den emakumeen gaineko kontrola areagotu zen, besterik ez. Idealak sortzen dira, eta horien arabera emakumeei kastitatea edo ama izatea proposatzen zaie. Ama Birjina ideal guztien gailurra da”.

men. Matriarkatuan emakumeek agintea lukete eremu pribatuan eta instituzionalean, eta halakorik ez da inoiz gertatu izan. Jende askok, horretaz hitz egiten duenean, eremu pribatua baino ez du buruan. Etxe askotan amek agintzen dute, baina hori emakumeoi zaintzaren ardura egokitu zaigulako da, eta gainera, harrotasunez bizi izan dugu sinetsiz gure botere eremu naturala dela. Funtsean, emakumearen botere eredia mugatzeko modu bat da. Guk oso ongi

egiten dugula eta gu gabe ez duela funtzionatuko esaten digute, baina tranpa bat besterik ez da.

Birjinak edo putak sailkapena, azken 500 urteko kontu bera?

Liburuan saiatu nintzen azaltzen nola Historian diskurtsoak oso antzekoak izan diren eta horretarako bi une historiko hartu nituen alderaketa egiteko: konkistaren garaia eta Gerra Zibilean, Pilar Primo de Riveraren hitzak.

Hizkera aldatzen da, baina mezua ez. Zigortzeko mekanismoak ere antzekoak ziren: bazterketa eta zigorra. XVI. mendean “lotsa publikoa” egiten zen: emakumea asto gainean jarri biluzik eta kaleetan barna eramaten zuten, zartailuaz jotzen zuten eta bere bekatuen berri ematen zuen aurrean zihoan pregoilariak.

Gerra garaian ere horrelako zerbait egiten zuten “gorriekin”. Denok ikusi ditugu emakume kaskamotzak, errizino

olioa edanda eta beherakoari eutsi ezinik, kalez kale eramanda, jendearen iseka eta oihuak pairatzen. Sorgin prozesu asko ere, zigor hutsak izan dira emakumeak, alargunak bereziki, doktrinatzeko eta diziplinatzeko.

Eta gaur egun?

Diskurtso horiek oso barneratuta ditugu gure DNAn. Nahiz eta feminista zarela pentsatu, barne kontraesan pila duzu. Amatasunarekin, adibidez. Adin batera iritsita ama ez bazara desnaturalizatua ikusten zaituzte askok. Ama bazara eta zure lanaren alde apustua egiten baduzu, gaizki, kapitalismoaren biktima zarelako. Alderantziz egiten baduzu eta etxean gelditzen bazara, patriarkatuaren biktima zara.

Emakumeok, beste emakumeekiko, askotan gogorrangoak gara gizonak baino. Uste baino barneratuagoa dugu diskurtso hori eta nolabait saiatzeko gara betetzen. Guk baino askatasun handiagoz jokatzeko duen emakumea ikusten dugunean, haren aurka egiten dugu bortizki. Geure burua zigortzen dugunez, besteak are gehiago.

Azken hitza:

Ama lurraren erlijiotik izarretako erlijiora

“Humberto Maturana zientzialari txiletarrak kultura matristikoaz hitz egiten du. Matrize edo umetokia hitzetik letorkeen kontzeptua da. Berak eta Claudio Naranjo *La mente patriarcal* liburuan azaltzen dute nola Paleolitikotik Neolitikora pasatzean sortu zen patriarkatua, Europa Erdialdeko teoria batzuen arabera. Paleolitikokoan ehiztariak eta biltzaileak ziren. Ez omen zuten banaketa hierarkikorik, ez arma edo harresirik, gizarte horizontalagoa zen eta ama lurrari, emankortasunari, ematen zioten garrantzi handiena. Neolitikokoan zibilizazioa kanpotik etorri eta nagusitu zen. Neolitikokoan, nekazaritzari esker, lehen aldiz dugu behar duguna baino gehiago eta horrela areagotzen da jabetza sentimendua eta besteak balizko arerio gisa ikusteko joera. Garai hartan hasten dira harresiak altxatzen eta labore sailak banatzen. Idazketa eta matematikak sortzen dira, eta izarrak eta eguzkia begiratzen hasten dira. Ama lurraren erlijiotik izarretako erlijiora pasatzen dira. Pentsamendu abstraktua areagotzen da eta horrek dikotomia dakar: ama lurra femeninoa da, ezegonkorra, arriskutsua. Izarrak, aldiz, fidatzeko modukoak dira, seguruagoak eta maskulinoarekin identifikatzen da. Egoera horretan sortzen da patriarkatua eta kapitalismoa ikerlari horien arabera”.

Etorkizunerako zer proiektu dituzu?

Tesia egokitu nahi dut Pamielarekin argitara emateko. Bestalde, sorginkeria eta kapitalismoaren inguruan idatzi nahi dut. Sorginak sistematik kanpo zeuden emakume arruntak ziren gehienetan. Askotan mediku gizonekin talka egiten zuten emagin eta sendagileak. ■

tzi nahi dut. Sorginak sistematik kanpo zeuden emakume arruntak ziren gehienetan. Askotan mediku gizonekin talka egiten zuten emagin eta sendagileak. ■

Europa erakusten digutena baino askoz ere anitzagoa eta ederragoa da

EUROPAKO HERRIEN MAPA EUSKARAZ

15€
bidalketa barne Euskal Herrian

Mundua ulertzeko beste begirada bat, ARGIAren eskutik.

ARGIA

Egin ezazu eskaera:

943 371 545 | www.argia.eus/denda | denda@argia.eus

Etxe, eskola eta elkarteetarako opari proposa